

Landelijke klapekster telling – winter 2011/2012

Resultaten & een overzicht door de jaren heen

Foto © Arjan Esschendam, <http://www.naturezoom.nl>

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Werkwijze	3
2.1. In het veld	3
2.2. Dataverwerking	3
3. Resultaten.....	4
4. Discussie	6
4.1. Zoekintensiteit.....	6
4.2. Weersomstandigheden	7
4.3. Samenvattend	7
Dankwoord	7
Oproep.....	7
Over Waarneming.nl	8

1. Inleiding

De Landelijke Klapekstertelling is door de jaren heen een begrip geworden. Al voor de vijfde winter op rij organiseerde Waarneming.nl deze landelijke telling. Doel van de telling is om een duidelijker beeld te krijgen van de aantallen klapeksters die in ons land overwinteren en hun verspreiding over het land. De deelname aan de telling was in de afgelopen vier winters al erg goed te noemen, maar het seizoen 2011/2012 brak het record: meer dan 300 mensen deden mee aan het project en in totaal leverden ruim 1100 mensen een bijdrage in de vorm van 1 of meer waarnemingen gedurende december en januari. Dankzij de enorme inzet van al deze vrijwilligers werd ook deze Landelijke Klapekstertelling weer een groot succes.

Dit document geeft een overzicht van de meest recente telresultaten, maar laat ook de resultaten van voorgaande telwinters zien. Daarnaast is er ook aandacht voor een onderlinge vergelijking van de Klapekstertellingen.

Dit document is een weergave van de situatie zoals bij ons bekend op 22 maart 2012. Sinds de presentatie van de voorlopige resultaten zijn er nog 29 meldingen nagekomen, resulterend in 2 extra winterterritoria.

2. Werkwijze

2.1. In het veld

Eén van de belangrijkste zaken bij het tellen van klapeksters is het voorkomen van dubbeltellingen. Klapeksters hebben een groot territorium, vliegen regelmatig een kilometer of meer op en neer en verplaatsen zich bij verstoring naar een andere hoek in het terrein. In kleine terreinen is dit over het algemeen geen probleem, omdat het vrij gemakkelijk is om het overzicht te behouden. In grotere terreinen kan dit echter zeer lastig zijn. Om die reden zijn dergelijke terreinen in veel gevallen geteld door meerdere personen tegelijk. Via mobiele telefoons kon contact worden gehouden en door het nauwkeurig noteren van tijdstippen en locaties werd de kans op dubbeltellingen aanzienlijk verkleind. Twijfelgevallen konden meestal worden opgelost door het gebied nogmaals te bezoeken tijdens of naast de tweede telling. In principe had de telling plaats in twee weekenden: 17 & 18 december 2011, en 14 & 15 januari 2012, maar daar is regelmatig licht van afgeweken. Behalve positieve waarnemingen werden ook zogenaemde nulwaarnemingen verzameld: waarnemingen waarbij wel was gezocht naar klapeksters, maar waarbij geen enkel exemplaar werd aangetroffen.

2.2. Dataverwerking

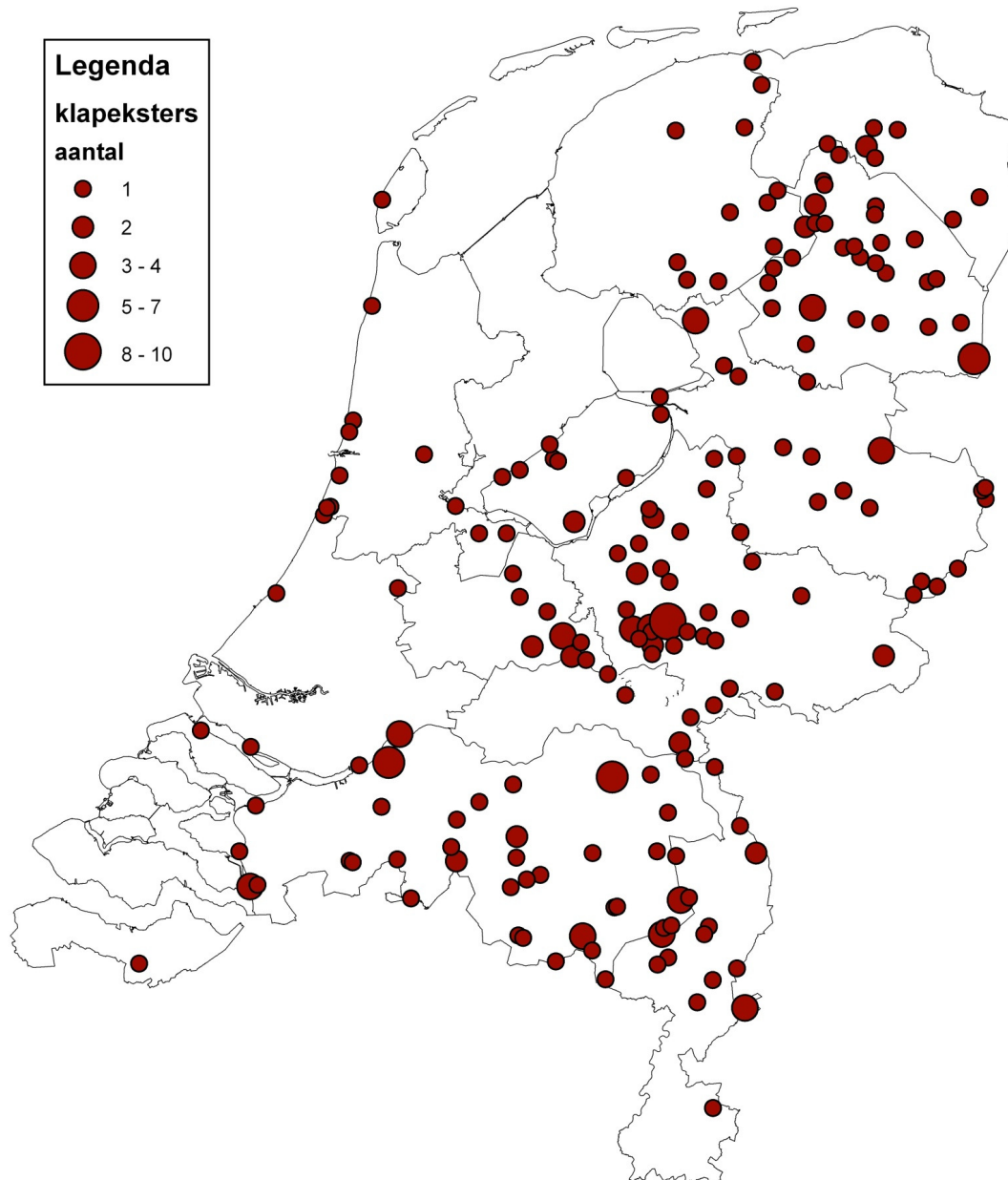
Na het vele veldwerk kon gestart worden met de dataverwerking. In de maanden december en januari werden ruim 3000 meldingen van klapeksters doorgegeven via de website Waarneming.nl. 2500 daarvan betroffen projectwaarnemingen en bijna de helft van deze meldingen (circa 1200) is afkomstig uit de telweekenden. De data van buiten de telweekenden werd nuttig gebruikt om de waarschijnlijkheid van een winterterritorium in te schatten.

Als vuistregel voor een winterterritorium is gesteld: er moet tenminste één waarneming van de vogel zijn in december en tenminste één waarneming in januari, met een tussenperiode van circa drie weken. Daarnaast is het ook hier weer belangrijk dat voorkomen wordt dat een vogel dubbel wordt geteld. Bij het clusteren van waarnemingen is dan ook sterk rekening gehouden met heen en weer vliegende vogels, exemplaren die zo nu en dan naburige terreinen bezoeken, et cetera. In enkele twijfelgevallen is men nog eens terug het veld in gegaan om te kijken of het om één of twee exemplaren ging. Inderdaad kon niet in alle gevallen worden uitgesloten dat het één vogel betrof. In andere gevallen bleek het wel degelijk om twee of meer individuen te gaan. In een enkel geval waarin de data uit een gebied ontoereikend was, werd dit aangevuld door informatie van de plaatselijke

terreinbeheerder. Alle meldingen zijn tegen het licht gehouden om een zo betrouwbaar mogelijk resultaat te verkrijgen.

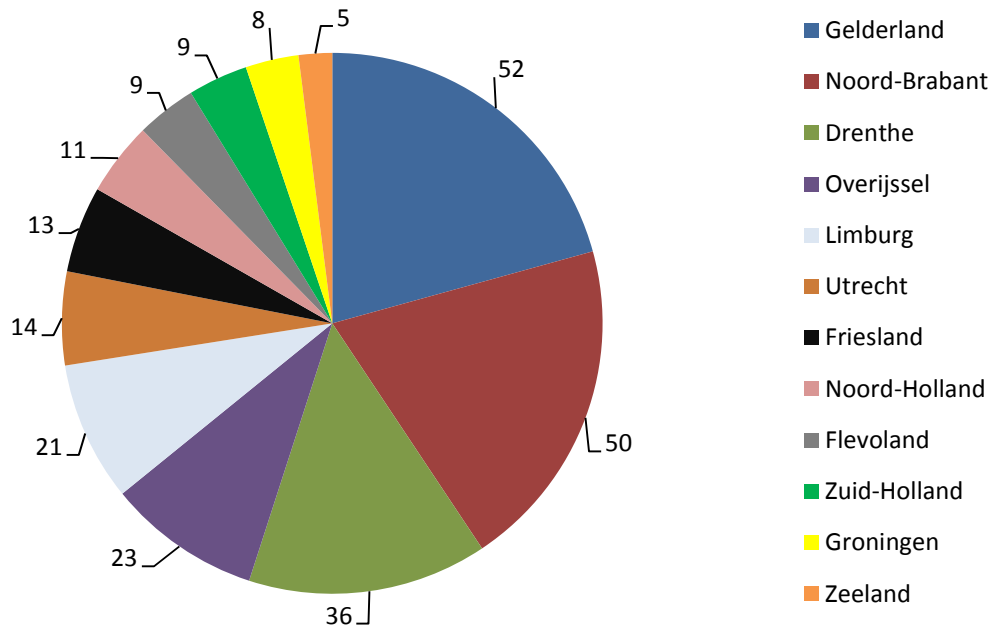
3. Resultaten

Het aantal winterterritoria is in de winter 2011/2012 op 251 uit gekomen. Figuur 1 laat de verspreiding van de winterterritoria over het land zien.

Figuur 1: Aantallen en verspreiding van de winterterritoria over Nederland. Grotere stippen geven hogere aantallen aan (zie legenda).

Zoals ook in andere jaren te zien was, vinden de meeste klapeksters hun plek in de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Drenthe. De drie provincies met de laagste aantallen zijn zoals gebruikelijk Zuid-Holland, Groningen en Zeeland (figuur 2).

Figuur 2: Verdeling van de klapeksters over de provincies.

Door de jaren heen is een afnemende en daarna weer stijgende trend te zien (tabel 1). Het aantal overwinterende klapeksters is dit seizoen weer op vergelijkbaar niveau gekomen met de winter van 2008/2009. Ten opzichte van de voorgaande twee winters, werd in het seizoen 2011/2012 circa het dubbele aantal klapeksters vastgesteld. De eerder dalende trend is weer omgezet in een stijgende lijn. Een recordaantal klapeksters werd vastgesteld in de provincies Flevoland, Groningen, Limburg, Zeeland en Zuid-Holland. In de andere provincies werden weliswaar flinke aantallen geteld, maar niet zoveel als in de recordwinter van 2007/2008. Over het algemeen zijn de aantallen zeer vergelijkbaar met de winter van 2008/2009.

Tabel 1: Overzicht van het aantal overwinterende klapeksters per provincie en totale aantallen, door de jaren heen.

Provincie	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Drenthe	85	52	17	19	36
Flevoland	7	7	4	9	9
Friesland	15	12	5	6	13
Gelderland	59	50	19	27	52
Groningen	5	3	0	2	8
Limburg	19	14	13	6	21
Noord-Brabant	71	54	26	32	50
Noord-Holland	12	15	7	6	11
Overijssel	34	24	13	15	23
Utrecht	17	15	4	8	14
Zeeland	1	0	0	1	5
Zuid-Holland	3	6	2	3	9
Totaal	328	252	110	134	251

4. Discussie

Nu de Landelijke Klapekstertelling voor de vijfde maal is uitgevoerd, begint zich langzaam een steeds beter beeld te vormen van de gebruikelijke aantallen overwinteraars in ons land en de fluctuaties in deze aantallen. Opvallend is dat het aantal overwinterende exemplaren sinds de eerste telling in 2007/2008 (328 exemplaren) erg hard is gedaald, tot 110 exemplaren in 2009/2010 en sindsdien weer is gestegen tot 251 exemplaren gedurende afgelopen winter. Er zijn hiervoor diverse oorzaken te bedenken. Fluctuaties in broedsucces in Scandinavië zullen ongetwijfeld van groot belang zijn. Na een goed broedseizoen zijn er meer klapeksters, waardoor we ook meer overwinteraars kunnen verwachten. Een vergelijkbaar patroon is te zien bij ruigpootbuizerds, waarbij na een goed knaagdierenjaar in het noorden een zeer goed broedseizoen volgde, waarna in Nederland tijdens de trekperiode bijzondere hoge aantallen werden gezien (zie voor meer details en referenties het Waarneming.nl Jaarverslag 2011). Omdat we niet over gedetailleerde gegevens uit de broedgebieden beschikken, besteden we hier geen aparte paragraaf aan, maar het effect van broedsucces op de aantallen overwinteraars moet niet onderschat worden.

Er zijn ook andere (deel)oorzaken te bedenken, zoals verschillen in weersomstandigheden en zoekintensiteit tijdens de tellingen. Invallende vorst kan er bijvoorbeeld toe leiden dat individuen zich verplaatsen of gaan zwerven, waardoor sommige winterterritoria slechts tijdelijk bezet zijn. Een sneeuwdek maakt de klapeksters lastig vindbaar voor de tellers: een witte vogel in een besneeuwd landschap is immers niet gemakkelijk te vinden! Met zoekintensiteit wordt bedoeld hoeveel tijd en aandacht is besteed aan het zoeken naar klapeksters. De kans dat 300 tellers meer vogels vinden dan 150 tellers is erg groot. De kans dat een klapekster wordt gevonden, wordt daarnaast groter naarmate een gebied vaker wordt bezocht. Het is daarom belangrijk om niet alleen te kijken naar de absolute aantallen waargenomen klapeksters, maar er moet ook gekeken worden naar de verschillen tussen de diverse telwinters: waren de weersomstandigheden erg verschillend? Of was er misschien een groot verschil in zoekintensiteit?

4.1. Zoekintensiteit

Zoals elk jaar vielen er helaas wel eens tellers uit en niet altijd kon tijdig een vervanger gevonden worden. Dit probleem kon deels worden opgelost door het gebied op een later tijdstip te bezoeken. Net als in andere jaren konden niet alle terreinen worden geteld. Militaire oefenterreinen zijn vaak uitstekende overwinteringsplaatsen, maar ze zijn helaas niet overal toegankelijk. Op dergelijke terreinen zullen allicht vogels hebben gezeten die niet konden worden meegeteld. Hoeveel vogels hierdoor onopgemerkt zijn gebleven is moeilijk te kwantificeren. Er zijn echter geen aanwijzingen dat deze zaken erg verschillend zijn geweest in de diverse telwinters.

Tijdens de eerste vier telwinters leek er weinig verschil in deelname aan de Klapekstertellingen te zijn. Het aantal projectwaarnemingen in de maanden december en januari varieerde maar weinig, ongeacht het aantal winterterritoria. Dat was een goed teken: het totaal aantal waarnemingen bleef min of meer gelijk, terwijl het aandeel nulwaarnemingen toenam van 31% in de winter van 2007/2008 tot 59% in de winter van 2009/2010 en weer terugveerde naar 54% tijdens de winter van 2010/2011. Het aantal waarnemers lag in de winter van 2008/2009 en 2009/2010 op hetzelfde niveau en ruim 10% lager dan in de winter 2007/2008. Echter, de telwinter 2010/2011 kende weer hetzelfde aantal waarnemers als in de winter van 2007/2008. Deze lichte fluctuaties in aantallen waarnemers kwamen niet overeen met de dalende trend in het aantal winterterritoria. De zoekintensiteit toonde gedurende de eerste 4 jaren geen grote verschillen, terwijl er wel duidelijke ontwikkelingen waren in het aantal overwinterende klapeksters, namelijk een sterke daling.

De winter van 2011/2012 onderbrak de vrij constante deelname aan de telling. Ongeveer 2 keer zoveel mensen als normaal deden mee aan de tellingen en het aantal projectwaarnemingen verviervoudigde bijna. Een ongekend grote deelname dus! Het lijkt er echter op dat de deelname niet evenredig over het land verdeeld is geweest. Bekende bolwerken van overwinterende klapeksters werden zeer vaak bezocht, wat heeft geleid tot een bijzonder hoog aantal dubbeltellingen. Andere gebieden werden juist slechts eenmaal of zelfs helemaal niet bezocht, wat met name opvalt in Drenthe en Overijssel. Daardoor kan het aantal klapeksters, ondanks de gestegen deelname, toch zijn

onderschat. In veel goed getelde gebieden werden recordaantallen klapeksters vastgesteld, dus het is aannemelijk dat in potentieel geschikte gebieden die niet of slecht zijn geteld, veel klapeksters zijn gemist. Het maakt de vergelijking met eerdere winters lastig. Duidelijk is in ieder geval dat er goede aantallen klapeksters zijn geteld!

4.2. Weersomstandigheden

De weersomstandigheden varieerden door de jaren heen. De winter van 2007/2008 was een erg zachte winter, met hogere temperaturen dan normaal en veel zonneschijn. Er was slechts weinig sprake van sneeuwval. De winter van 2008/2009 was vrij koud, zonnig en redelijk droog. Er was weinig sneeuwval, hoewel er op sommige plaatsen enkele dagen sneeuw bleef liggen. Het seizoen 2009/2010 was daarentegen erg sneeuwrijk en zeer koud: volgens het KNMI de koudste winter in 14 jaar. De winter van 2010/2011 kende een bijzonder koude decembermaand met veel sneeuw, gevolgd door een vrij zachte januarimaand zonder sneeuw. Afgelopen winter was gedurende december en januari erg zacht te noemen. Samenvattend werden de winters steeds kouder en sneeuwrijker tot en met winter 2009/2010, terwijl de winter van 2010/2011 na de koude en sneeuwrijke decembermaand weer wat minder streng was. Afgelopen winter was tot eind januari erg zacht. Dit komt overeen met de trend die waarneembaar was bij het aantal overwinterende klapeksters in ons land: de aantallen namen af tot en met de winter van 2009/2010, waarna de winter van 2010/2011 een licht herstel liet zien en de winter van 2011/2012 het aantal klapeksters weer terug bracht op het oude niveau. Mogelijk zorgden de koudere winters voor lagere aantallen klapeksters en heeft het sneeuwdek er in die jaren voor gezorgd dat er minder vogels werden opgemerkt.

4.3. Samenvattend

De zoekintensiteit varieerde aanvankelijk niet noemenswaardig tussen de verschillende telwinters, maar het afgelopen seizoen onderbrak die trend. Dat maakt het onderling vergelijken van de tellingen lastig. Het aantal vastgestelde winterterritoria vertoont veel overeenkomst met de weersomstandigheden: in koudere en sneeuwrijkere winters worden minder klapeksters vastgesteld in Nederland. Gegevens over de broedpopulaties (o.a. Zweden) zijn welkom. Het succes in de broedgebieden zal terug te zien zijn in de aantallen overwinteraars.

Dankwoord

Zonder de medewerking van talloze vrijwilligers was een succesvol verloop van deze Landelijke Klapekstertelling niet mogelijk geweest. Omdat het onmogelijk is om iedereen afzonderlijk te bedanken, mede omdat dit het risico met zich meebrengt dat iemand per ongeluk wordt vergeten, willen we via deze weg alle tellers, contactpersonen en overige helpenden zeer bedanken voor hun medewerking! Daarnaast werd medewerking verleend vanuit diverse organisaties, waaronder lokale en landelijke werkgroepen, verenigingen en terreinbeherende organisaties. Victor Mensing genereerde de kaart die in dit document wordt getoond. Iedereen bedankt!

Oproep

Aanvullingen op dit overzicht zijn zeer welkom. Heeft u nog waarnemingen van klapeksters gedaan in december en/of januari? We zien deze meldingen graag verschijnen. Missende waarnemingen kunnen worden doorgegeven via Waarneming.nl (<http://www.waarneming.nl>).

Over Waarneming.nl

Waarneming.nl is de grootste en meest uitgebreide natuursite van Nederland. Op het moment van schrijven staan er bijna 16,4 miljoen waarnemingen, meer dan 2 miljoen natuurfoto's en ruim 44.600 ingeschreven waarnemers in onze bestanden.

Waarneming.nl streeft naar uitgebreide, betrouwbare en toegankelijke natuurinformatie voor iedereen. Hiertoe werken wij samen met een groot aantal partners, waaronder de Stichting Gegevensautoriteit Natuur, de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), Stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna (VOFF) en de daarbij aangesloten organisaties.

Waarneming.nl zou niet kunnen bestaan zonder onze honderden vrijwilligers die onder andere zorgdragen voor kloppende soortenlijsten en controle van waarnemingen en foto's. Bedankt voor jullie tijd, energie en enthousiasme!

Wilt u zelf een waarneming invoeren? Ga naar <http://waarneming.nl>, maak een account aan en ga aan de slag! U bent van harte welkom!

Contactgegevens

U vindt Waarneming.nl op <http://waarneming.nl>.

Om contact met ons op te nemen kunt u het beste een e-mail sturen aan info@waarneming.nl. Dit adres wordt door meerdere personen gelezen.

Ons postadres is:

Stichting Natuurinformatie
t.a.v. Waarneming.nl
Postbus 41139
9701CC Groningen

Stichting Natuurinformatie is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer KvK 02073396.

Waarneming.nl steunen? Uw donatie is welkom op ING-rekening 9388091 o.v.v. "Waarneming.nl".